

***A Hungária Dombóvári Vajtermelő Központja -
Dombóvári Vajtermelő Központ Rt.
(1900 – 1950)***

1.

A tejgazdaság történetének kezdete egyidős a vadonélő állatok háziasításával, a tőlük kifejt tej emberi táplálékként való felhasználásával, a tapasztalatokon, megfigyeléseken alapuló aludttej, vaj, sajt készítésével. A magyarországi tejgazdaság főleg a juhsajtkészítésből állt, elsősorban a hegyvidéki és alföldi juhtenyésztő gazdaságokban terjedt el. Legfontosabb terméke a gomolya sajt és az ebből készült gomolya túró (liptói, brinza, székelytúró). A tehéntejgazdaság rövidebb múltra tekinthet vissza, mivel a ridegtartással nevelt szürke magyar marha igen rossz tejelő tulajdonságokkal rendelkezett. A tejgazdaságok fejlődése egybeesik a nyugati jóltejlő fajták elterjedésével, ez pedig a belterjes gazdálkodásra való áttéréssel.

Az állattenyésztés átalakításában az 1880-as években következett be döntő változás. A szakemberek az európai tapasztalatokból leszűrve korán felismerték, hogy a tejértékesítés a jövőben nagy szerephez jut, de a legelőrelátóbbak sem gondolhatták, hogy a gabona, kukorica és állatállomány után a tej fogja a legnagyobb értéket képviselni néhány évtized múlva. A szarvasmarha-tenyésztésen belül a tejtermelés (elsősorban a nyers tej értékesítése) az a szektor, amelyben kevés munkaerővel nagy értéket állíthatnak elő. A tejtermék csekély súlya miatt messzire szállítva is gazdaságos, s egész éven át jövedelmet biztosít. Az állattenyésztés fejlesztésében nagy szerepet vállalt az állam a külföldi tenyészállatok beszerzéséhez adott kedvezményekkel, az állategészségügy szervezeti kiépítéséhez nyújtott támogatásával, majd az Országos Tejgazdasági Felügyelőség felállításával.

Az üzemi méretű feldolgozás létrejöttét, a mezőgazdaságtól független, önálló tejipar kialakulását a technikai találmányok, felfedezések tették megvalósíthatóvá. A fölözógép feltalálása előtt a vajkészítés technikai nehézségekbe ütközött és komoly kockázatot jelentett. A tejet hűvös helyiségben, lapos edényben tartották a tejszín felemelkedéséig, amit kanállal szedtek le, azután rudas köpülőben vajjá köpültek.

A technikai fejlődés lépcsőfokait a gépi hűtés és fölözés, valamint a pasztörözés feltalálása jelentette. A vajgyártás korszerűsítéséhez a 20. század elején a gyúróhengeres vajkészítő kifejlesztése járult hozzá számottevően. A tudományos kutatás legnagyobb vívmánya a századfordulón a szintenyészetekkel való vaj- és sajtkészítés elterjesztése volt, ami sokkal jobb minőséget és tartósabb készterméket eredményezett.

A tejgazdaság fejlődése és a piac fokozódó követelményei, a szakemberek iránti igény a kor színvonalának megfelelő szakiskola felállítását és a szakképzés rendszerének kidolgozását követelte meg. A sajt- és vajkészítés komoly szakismeretet, odafigyelést és pontosságot igényelt, ezért a földbirtokosok, bérlők számára nem vált elég jövedelmezővé, nekik a nyers tej értékesítése maradt. Tolna megyében 1889-ben gróf Apponyi Sándor lengyeli uradalmában 30, Dőry Stefánia birtokán 20 tehén tejét dolgozták fel sajtta. Bár a környéken igen kedveltek voltak termékeik és a külföldi sajtokkal is sikeresen vették fel a versenyt, hosszútávon csak a dőrypusztai csemegesajtgyár tudott s piacon megmaradni.

2.

A paraszti tejtermelés az 1890-es években érte el azt a fejlettségi szintet, amely lehetővé, a fogyasztás növekedése pedig szükségessé tette a rendszeres tejértékesítés megszervezését. Az évtized közepén kibontakozó tejszövetkezeti mozgalom tíz év alatt olyan sikeres utat járt be, hogy az ország termelésének és tejtermék kivitelének 85 %-át a 100 kataszteri holdon aluli gazdák adták, ami elsősorban a vajexport ugrásszerű növekedésének köszönhető. Ez is arra ösztönözte a tejjgazdasággal foglalkozókat, hogy a tejszövetkezeteket a vajkészítés irányába tereljék.

A tejértékesítés megszervezésére 1894-ben a Földművelésügyi Minisztérium támogatásával 7 tulajdonos megalakította a Hungária Országos Magyar Vajkiviteli Részvénytársaságot. Célként fogalmazták meg a vajtermelés és vajkereskedés magyarországi meghonosítását, amelyhez vállalták a gazdáknak az ehhez szükséges berendezések és eszközök szállítását. A költségeket megelőlegezték és vajjal való törlesztését tették lehetővé.

Az első másfél évig tartó üzletév jelentős veszteségekkel zárult. Ugyancsak veszteséggel zárult az 1896-os üzletév is. A belföldi értékesítés nyereséggel járt, nem utolsósorban azért, mert azt a minisztérium anyagilag is támogatta. A külföldi értékesítés továbbra is veszteséget termelt, a vaj minősége nem felelt meg a külpiaei elvárásoknak. Arra a következtetésre jutottak, hogy mindaddig nem lehet külföldön nyereségesen eladni, amíg fix felvásárlási árat alkalmaznak, azaz a vaj ára nem függ a kereslet-kínálattól, amíg kedvezőtlenek a kiviteli vámok, s amíg a vaj minősége exportra alkalmatlan. Ezért vajtermelő központok létesítését határozták el, ahová a tejszövetkezetek a tejet vagy tejszínt szállítják be feldolgozásra.

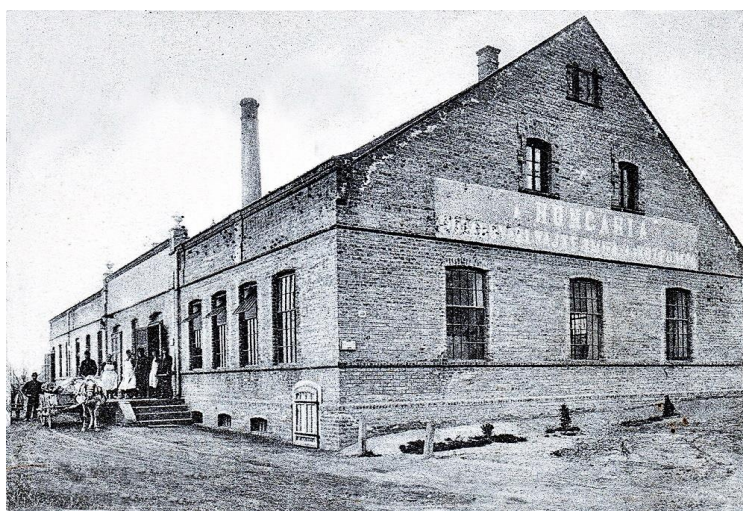
Az Országos Tejjgazdasági Felügyelőség Tolna, Somogy, Baranya megyékben lendületes fejlődésnek indult tejszövetkezeti mozgalom hatására 1899 tavaszán Szekszárdra hívott össze értekezletet egy vajtermelő és szállító központ létesítése ügyében. A minisztérium álláspontját tolmácsoló tejjgazdasági felügyelőség a vasúti szállítással elérhető, ugyanakkor a környéken működő tejszövetkezetek központjában fekvő Szekszárdot javasolta helyszíneként. A gyárat működtető és finanszírozó Hungária Országos Magyar Vajkiviteli Rt. a kedvezőbb közlekedési adottságokkal rendelkező Dombóvárt támogatta. Mivel az érdekeltek nem tudtak megegyezni a gyár helyszínéről a Hungária Rt. Temesváron épített vajtermelő központot, mely fél év alatt meghódította az angol piacot kitűnő minőségű termékeivel. A kereslet növekedése miatt újra napirendre került ezen a vidéken is egy vajtermelő központ felállítása, ez azonban az eredetileg elképzelt formában, az érdekeltek anyagi hozzájárulásával nem valósult meg. A Hungária Rt. ezért úgy döntött, hogy saját erejéből alapít üzemet.

A Dombóvár mellett helyszíneként számításba vett Szekszárd és Pécs ingyen telket ajánlott fel az üzem céljára. A dombóvári építkezés bizonytalanságát az okozta, hogy a község tulajdonában nem volt megfelelő, vajgyár céljára alkalmas telek. A részvénytársaság a számára legkedvezőbb fekvésű Dombóvárt választotta ki, amit a megyei újság értetlenkedéssel vett tudomásul. A vajgyár építkezésére a részvénytársaság 120.000

3.

koronát szavazott meg. A cég képviselői a Baross utca sarkán, az ódombóvári vasútállomás mellett fekvő 600 négyszögöles telket alkalmasnak találták céljaik megvalósítására. A terület eredetileg az Esterházy hercegi uradalom tulajdonában volt, melyet 1897-ben a képviselőtestület fürdő céljára sajátított ki, de eladása nem történt meg. Paál József hercegi felügyelő hatáskörébe tartozó eladást hosszas alkudozás után ütötték nyélbe és engedték át a telket az üzem felállításához.

1900 júniusában kezdte meg tevékenységét Bogdányi Gáspár kinevezett gyárigazgató. Intézte az államszervekkel, hatóságokkal a formásokat, a községtől a telek mellett 20 évi adómentességet és néhány ingyen fuvarrt kért az épülő üzem számára. Néhány hónap alatt elkészült az épület és megérkezett a berendezés, mely felemésztette az eredeti költség-előírányzatként meghatározott 120.000 koronát.

(Forrás: DRSzN fb. csoport)

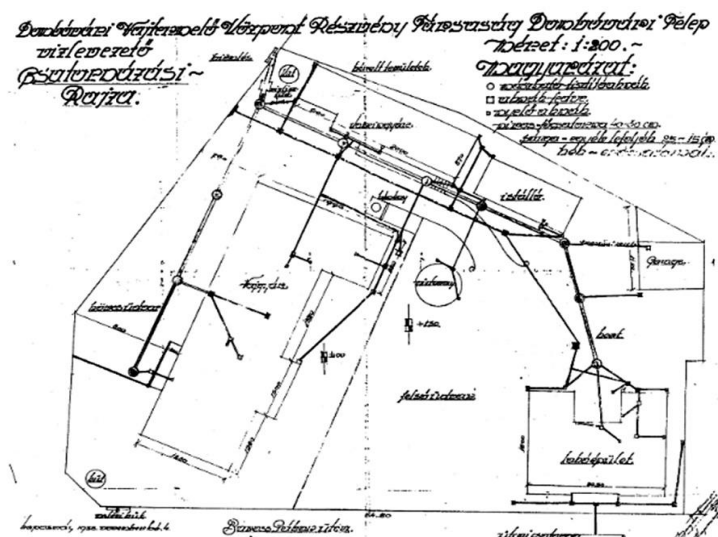
Októberig 32 somogyi, baranyai és tolnai szövetkezet döntött arról, hogy a napi 5000 kg vaj feldolgozására alkalmas üzembe szállítja a tejet. November végén elkezdték a próbaüzemet, a hivatalos működés 1900. december 1-én kezdődött el. Mivel Magyarországon és különösen ezen a vidéken elegendő szakember nem állt az üzem rendelkezésére, több német vajkészítő szakmunkást alkalmaztak. Ez a magyarosító törekvések miatt sajtóvisszhangot is keltett, mivel német nyelvű, „Central Buttereier Dombóvár” feliratú körbélyegzőt használtak, ami miatt a gyárvezetés magyarázkodásra kényszerült.

A részvénytársaság vezetése az új gyárat 1901. március 24-én mutatta be Somogy, Tolna, Baranya vármegye vezetőinek, gazdáinak, a fővárosi és vidéki újságíróknak, akik működés közben tekinthették meg a vajkészítés különböző fázisait Bogdányi Gáspár igazgató vezetésével. Néhány hónapi működés után az üzemben előállították az eredetileg tervezett napi 4-5 q vajmennyiséget.

4.

A részvénytársaság először 1900-ban ért el nyereséget a központokban előállított exportképes vaj értékesítésével. Az összes eredményt nem osztották fel a tulajdonosok között, hanem dobozos csomagolású vaj piaci bevezetésére fordították.

A vajtermelő központ a gyártás során nagy mennyiségű vizet használt fel. 1901-ben kezdeményezték szennyvízelvezető árok engedélyezését, mely a gyárban felhasznált vizet a hercegi uradalom és a vasút területén keresztül a Kapos folyóba vezeti. ezen kérelmüket többször visszautasították, míg végül kompromisszumokat vállalva elérték az engedélyezését. A zárt csőrendszeren keresztül érnie el a megtisztított szennyvíz azt az árkot, mely az Esterházy hitbizomány tulajdonát képezi, de amely már eddig is a községi vizeket és több vállalat szennyvizét a Kaposba vezette. Így már engedélyezték a szennyvíz elvezetését, amely az addig is termelő gyárból valahova elfolyt.

Az üzem csatornázási rajza 1938-ból.

(Forrás: W.M.M. Évkönyve, Szekszárd 1998. p. 342. ADT)

1904. május 31-én megszűnt a részvénytársaság tíz éves adómenetessége, amely idő alatt félmillió korona nyereséget realizáltak. Ettől kezdve viszont egyre több probléma merült fel. A részvénytársaság központjaiban visszaesett a termelés egyrészt a konkurencia, másrészt az aszályos és járványos évek miatt. Az export gyakorlatilag megszűnt, a legfőbb vajpiacot, Bécs nem tudták elegendő vajjal ellátni.

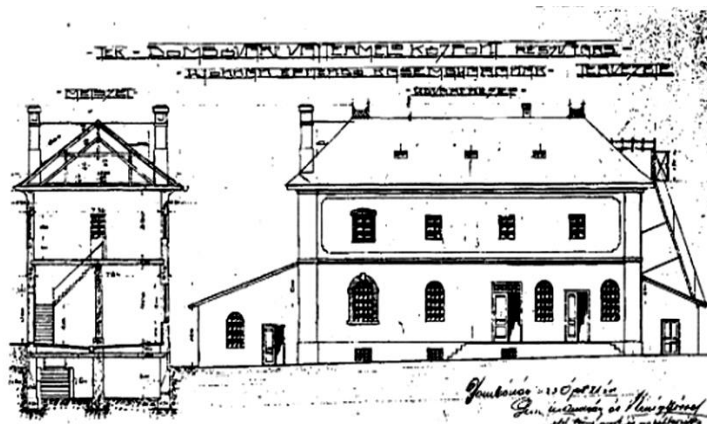
A dombóvári vajtermelő központ volt az egyetlen élelmiszer feldolgozó gyár Tolna megyében, mely 20 főnél több munkást foglalkoztatott. 1910-ben az üzemben 35 fő dolgozott, 32 férfi és 3 nő. Az igazgató, két műszaki tisztviselő mellett 11 szakképesítéssel rendelkező művezető illetve előmunkás keze alatt 21 segédmunkást foglalkoztattak. 1912-ben 28 munkás évi 1 millió korona termelési értéket állított elő. 1912-ben bővítették a gyárat a kannamosó és tejátvevő helyiségekkel.

A háború kitörésével tovább súlyosodott a helyzet, megtört a fejlődési folyamat. Az állatállomány fogyása, a földek műveletlenül hagyása miatt a hozamok rohamosan csökkentek, a háború végére Magyarországon katasztrofális élelemhiány lépett fel. A dombóvári és temesvári vajtermelő központokban a tejhiány miatt olyan keveset termeltek, hogy fenntartásuk veszteségessé vált. A termelés nagyfokú visszaesése és a működési zavarok miatt a részvénytársaság vezetése 1918 nyarán döntött arról, hogy a további veszteségek elkerülése érdekében eladják a dombóvári és a temesvári üzemet.

A dombóvári üzemet addig irányító Egres Izidor lemondott állásáról, befektetőket keresett és a vezetésével létrejött társaság a jövő lehetőségeiben bízva megvásárolta a Hungária Országos Magyar Vajkiviteli Rt. Dombóvári Vajtermelő Központjának telepeit, gyárépületeit, vidéki tejcsarnokait és ezzel új fejezet kezdődött a gyár életében.

A részvénytársaság 1918. július 14-én tartott alakuló közgyűlésén elfogadott, majd a cégbíróság észrevétele alapján kiigazított alapszabály szerint jött létre. Alapító részvényesei Gerbaud Rt. 100 részvény, Egres Izidor 250, Deutsch Ferenc divatáru kereskedő 250, Engelsmann Gábor csemege kereskedő 100, Braun Manó, Fehér Dezső, Dániel Gyula, dr. Balassa Gyula és Lányi Jakab 10-10 darab 200 korona névértékű részvény jegyzésével, és a névérték 30 %-nak egyidejű befizetésével hozták létre a Dombóvári Vajtermelő Központ Rt.-ot.

A dombóvári vajgyár a Baross utca sarkán 1532 négyszögöl telken fekvő, drót-, lécs-, és deszkakerítéssel határolt üzem. Legnagyobb épülete a századfordulón elkészült vajgyár és irodaépület, amelyhez 1940-ben munkásöltözőt és fürdőt építettek. Ezen a telken kapott helyet a kazánház, gépház, 1924-ben a kazein gyár, majd a víztorony és az igazgatói lakás. A lovak és kocsik elhelyezésére istálló és kocsisín, később az autó számára garázs is készült. Az üzem területén több sertésólban hizlalással foglalkoztak. A részvénytársaság központja Budapesten a VIII. kerület Déry utca 8. szám alatt volt. A földszinten raktárakat, az emeleti helyiségekben irodákat rendeztek be. A termelést Dombóváron folytatták, a tervezés, irányítás, értékesítés a központ feladatkörébe tartozott.

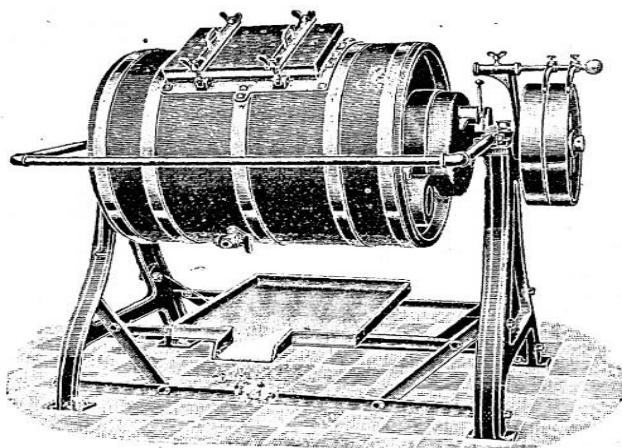

A kazeingyár udvar felőli nézete.

(Forrás: W.M.M. Évkönyve Szekszárd 1998. p. 323. ADT)

A dombóvári üzemben előállított teavaj kitűnő minősége ellenére a maximált ár miatt nem volt nyereséges, ezért sajtgyártásra tértek át. A „Legfinomabb dombóvári csemege-sajt” néven engedélyezett terméket is meghatározott áron lehetett értékesíteni, mégis dupla annyi hasznot hozott, mint a közfogyasztásra Budapestre szállított tej. A vajat viszont engedély nélkül olyan felirattal hozták forgalomba, hogy a „Földművelési Magyar Királyi Minisztérium ellenőrzése alatt”, ami a hatóságok tudomására jutott és azonnal betiltották az ilyen címkével történő árusítást. A vasúti gyorsáru szállítás a kaotikus közlekedési helyzet miatt 1920 februárjában még 5-6 napot vett igénybe. Ezért a MÁV központi üzletvezetőségéhez fordult Egres Izidor, hogy naponta 400 kg. súlyú vajat és tejszínt személyvonattal küldhessen Budapest-Józsefvárosba, mert így jóval gyorsabban, károsodás nélkül érhetett célba a küldemény. A kérését méltányolták.

Ügyvezető igazgatói megbízást 1922 májusában Tordai Ernő és Pető László kapott. Ebben az évben a meglévő gépek mellé öt új tejszeparátort és 100 tejeskannát vásároltak. 1924-25-ben jelentős technikai fejlesztéseket hajtottak végre. A kannamosó helyiségben 8.000 liter teljesítményű vízszivattyút, kannamosó- és gőzölő készüléket, melegvízforraló tartályt és komplett villanyvilágítást vezettek be. Az átviteli helyiségbe egy 3.000 és egy 2.500 literes Alfa Laval gyártmányú vörösréz tejszíntartályt és két forgódugattyús tejszivattyút helyeztek el. A gépteremben kaptak helyet az Ahlborn gyártmányú gépek: előmelegítő-pasztőröző, tejszínérlelő kád, pasztörgép, tejszíntartály és tejszivattyú. A legdrágább berendezés egy háromrészes tejszínmélyhűtő és a fekvő szénsavas kompresszor volt. A vajteremben elhelyeztek egy 2000 literes Ahlborn kombinált vajköpülő- és gyúrógépet.

Standard vajkészítő gép.

(Forrás: Magyar Mezőgazdasági Múzeum)

A fejlesztések hatására az üzemben készített vaj minősége oly mértékben emelkedett, hogy Magyarországon a legkeresettebb terméké vált. Bevált a cégvezetés számítása a termelés fejlesztésével, így jelentős többlet nyereséghez jutottak. 1927-ben ez megmutatkozott az igazgató fizetésének havi 1500 pengőre, és a cégvezetők fizetésének 740 pengőre

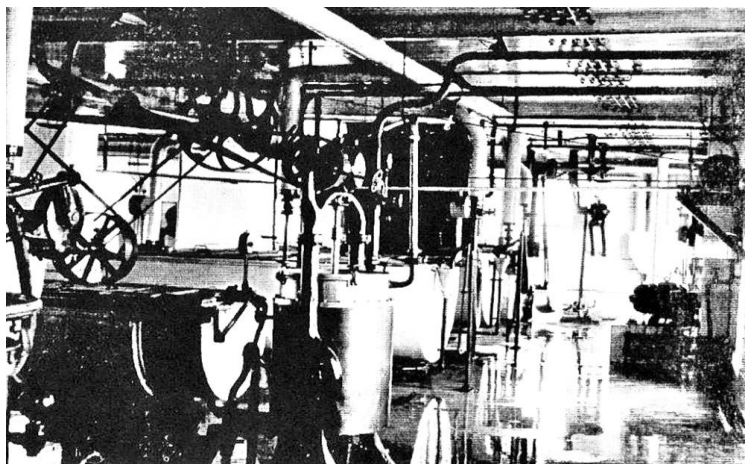
emelésében is. A cég anyagi helyzetének megszilárdulását mutatja, hogy vásároltak a vezérigazgató számára egy Buick gépkocsit, melyhez sofőrt alkalmaztak, és a gyártelepen igazgatói lakás is a rendelkezésére állt. A ház értéke igen magas volt, a vajgyári épülethez képest mindössze 20 %-al értékelték kevesebbre.

1930-ban az üzemben 68 fő dolgozott 47 férfi és 21 nő. Közülük öten vezető tisztviselői, 21-en képezett művezetői beosztásban. Fizikai munkás 31 fő volt, rajtuk kívül még 5 sofőr és szolgál is alkalmazásban állt. A 45 vagonnyira növekedett vajtermelés ellenére jelentősen mérséklődött a vállalat eredményessége, mert a szerződéses tejárakkal nem tudtak olyan alacsonyra lemenni, mint amennyire a vaj és a túró ára esett.

1931-ben 38,5 vagon vajat tudtak csak gyártani, a hiányt dán vaj behozatalával kellett pótolni. Az őszi nagyobb tejtermelés idején az egyik csarnokot sajtgyártásra alakították át, ahol 246 karika ilmici és 2511 karika trappistát állítottak elő kb. 3.800 kg súlyban. A jó minőségű sajtokat bevezették a budapesti piacon, ahol kedvező fogadtatásban részesültek.

1932-ben a termelés további 10 %-al csökkent a takarmányhiány, a bezárkozó külföldi piacok és a belföldi kereslet szűkülése miatt. Csökkent a vajtermelés, a sajt termelése viszont 60 %-al növekedett. 28.063 db. zsíros trappista sajtot értékesítettek belföldi piacokon.

1934-ben új villanymotort és 400 liter/óra teljesítményű Alfa Laval szeparátort vásároltak. 1935-ben az íróspincében vízmentes villanyvezetékot szereltek be. A laboratóriumot 1939-ben háromfázisú elektromotorral és 16 próbás zsírvizsgáló centrifugával látták el.

A Dombóvári Vajtermelő Központ 1935-ben.
(Forrás: W.M.M. Évkönyve 1998. p. 341. ADT)

1940/41-ben még nem foglalkoztak komolyan az elkövetkezendő évek várható nehézségeivel. A dolgozók számára férfi és női öltözőt építettek melegvizes zuhanyzóval, villanyvilágítással, mosdóval, ahova szekrényeket, fogasokat helyeztek el. Ebben az

8.

esztendőben készítették a legtöbbféle terméket: 28.201 db. zsíros trappistát, 11.533 db. félkövér trappistát, 4.234 db. dr. Bella Rose sajtot, 10.606 db. Gerle sajtot, 5 db ementáli és 943 db óvári sajtot, valamint 7.710 kg kazeint is előállítottak.

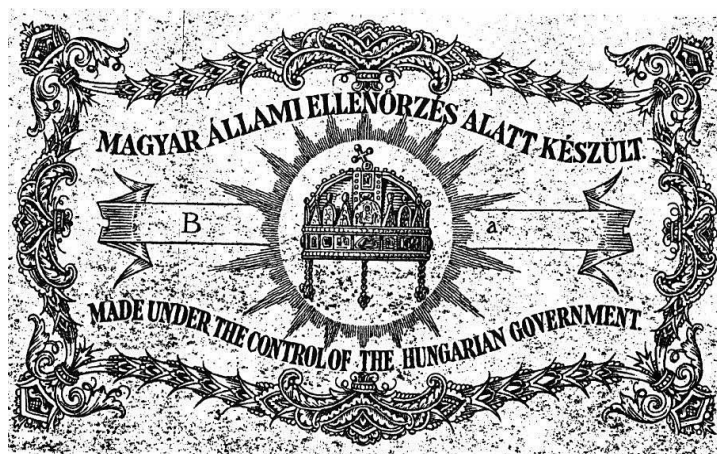
Az 1942-es év már sok nehézséggel járt, a vajtermelés nagymértékben visszaesett. A dombóvári telepen foglalkoztatott alkalmazottak egy részének felmondtak és egyéb költségcsökkentést is végrehajtottak. 1942-ben 1 gyárvezető, 3 tisztviselő, 3 szakmunkás, 14 betanított illetve gépmunkás dolgozott Dombóváron. 1943-ban minimális tartalék képzésével is nyereséges tudott maradni a dombóvári vajgyár. Vásároltak egy Hungária gyártmányú vajadagoló gépet, melyet 5-10-50 dkg súlyú vaj adagolására lehetett beállítani.

A háború alatt Horváth János és mások saját testi épségük kockáztatásával mentették meg az üzemet, ugyanis a visszavonuló németek nagy mennyiségű lőszert hagytak a gyár előtt, amit ők távolítottak el onnan. A dombóvári vajgyárat is hadiüzemnek nyilvánították és a Vörös Hadsereg ellátására vitték el a termékeket. Később a Bolgár Hadsereg rendelkezésére bocsátották, és csak 1945. július 1-én kapták vissza a rendelkezési jogot a tulajdonosok. 1945 áprilisában az üzem teljesítménye napi 4 mázsa vaj volt és 26 munkást foglalkoztattak.

A gazdasági nehézségeket súlyosbította, hogy 1946. január 25-én éjjel a vajgyár épületének tetőzete leégett. A tűzoltók és az alkalmazottak megakadályozták a tűz elterjedését, a gépeket és a berendezéseket nagyobb kár nem érte, de az árukészlet egy része megsemmisült. A gépeket a kazeingyárba telepítették át, így fennakadás nélkül tudták a termelést folytatni. Az újjáépítést októberre befejezték és visszakerültek a gépek eredeti helyükre. Nagy értékű szállítóeszközeik – személy és teherautók, kocsik, lovak, ládák és tejszállító kannák veszték el és semmisültek meg a háború alatt és után. Megmaradt 3 ló, 1 hintó, 1 oldalas szekér, 5 lapos stáfszekér, 1 DKM személyautó, Puch motorkerékpár, 244 db 25 literes, 11 db 15 literes tejeskanna, stb.

A Dombóvári Vajtermelő Központ államosításával kapcsolatban ellentmondásosak az adatok. A cégbíróság irat anyaga szerint az FM Közellátási Hivatala 1948. október 4-én vállalatvezetőt rendelt ki Cheltik Gyula személyében, aki 1949. május 2-ig volt funkcióban, mert akkor elhatározták a cég felszámolását. A községi elöljáróságot a gyár 1948. december 4-én értesítette, hogy rendelettel a Tejipari és Értékesítési Nemzeti Vállalathoz csatolták, minden intézkedésre Sipos János, a telep vezetője jogosult.

A Dombóváron működött négy tejipari üzemből három megszűnt az államosítással, a régi vajgyárban pedig új történet kezdődött 1950-ben a Tolnamegyei Tejipari Egyesüléshez való csatolással.

Márkajegy hordós vajra.

(Forrás: W.M.M. Évkönyve Szekszárd 1998. p. 323. ADT)

Az üzem elnevezései:

1900 – 1918. Hungária Országos Magyar Vajkiviteli Rt. Dombóvári Vajtermelő Központja.

1918 – 1948. Dombóvári Vajtermelő Központ Rt.

1949 – 1950. Délmagyarországi Tejipari Nemzeti Vállalat

1950 – 1955. Tolnamegyei Tejipari Egyesülés

1955 – 1993. Tolnamegyei Tejipari Vállalat.

A Dombóvári Vajtermelő Központ vezetői:

Egres Izsó Izidor vezérigazgató Budapest 1918 – 1939.

Németh Ferenc ügyvezető igazgató Budapest 1939. október 1. – 1945. augusztus

Tordai Ernő ügyvezető igazgató Dombóvár 1922. május 21. - ?

Pető László ügyvezető igazgató Dombóvár 1922. május 21. – 1932.

Ungár Sándor cégvezető 1924. május 25. – 1944. április 25.

Engelsmann Tibor cégvezető 1924. május 25. – 1942.

Molnár Sándorné cégvezető 1942. május 6. – 1945.

Egres István cégvezető 1945. augusztus 26. – 1947. január 22.

Ungár Sándor cégvezető 1947. január 22. – 1948. október.

Cheltik Gyula vállalatvezető 1948. október 4. – 1949. május 2.

Államosítás, felszámolás: 1949. július 7.

(Forrás: W.M.M. Évkönyve 1998. pp. 307-360. ADT, és az alábbiakban közölt cikkek)

Egres (sz. Engelsmann) Izsó Izidor
A Dombóvári Vajtermelő Központ Rt. vezérigazgatója

Nagykikindán született 1885-ben. Édesapja Engelsmann Gábor, édesanyja Schaffer Julianna. Felsőkereskedelmi iskolai érettségét Szegeden tett 1903-ban, mint Engelsmann Izidor. Vezetéknévét később Egresre magyarosította.

Megházasodik, feleségül veszi Zweig Friderikát. Két fiuk születik István és Gábor, akik a későbbiekben aktívan részt vesznek a Vajtermelő Központ munkájában.

A Hungária Országos Magyar Vajkiviteli Rt.-nál , Budapesten helyezkedett el. Kezdetben könyvelőként dolgozott.

1911-től a Pécsi Tejcsarnok Részvénytársaság felügyelőbizottsági tagja, 1912-től felügyelőbizottsági elnöke.

1911-től a Hungária Országos Magyar Vajkiviteli Rt.-nál ügyvezető igazgató 1918-ig.

1918-ban részvényes társaival megvásárolja a Hungária Rt. dombóvári vajtermelő központját az épületekkel és a gépekkel együtt.

Megalapítják a Dombóvári Vajtermelő Központ Rt.-ot.

Az üzemet az ország legnagyobb vajtermelő központjává fejlesztik. Jelentős export tevékenységet folytat az üzem, köszönhetően a technikai fejlesztéseknek és beruházásoknak. Ennek köszönhetően eléri az évi 42 vagon vaj és 90 vagon tehéntúró termelést, amelynek jelentős részét exportra szállítják.

Egres Izsó a központ megalakulásától vezérigazgatóként tevékenykedik az Rt. élén 1939-ig.

Kiváló, országos nevű szaktekintéllyé válik. Az Országos Tejipari Szövetség alelnöki tisztét tölti be 1924-től több éven át. A vajgyártási szakosztály elnökévé választják. Ugyanebben az évben veszíti el édesapját, aki részvényes volt az Rt.-ban.

1939-ben az Rt. vezetését átadja, visszavonul, a szívével egyre többet betegeskedik.

1941. június 28-án 55 éves korában éri a halál Budapesti otthonában.

(Forrás: mnl.gov.hu és az alábbiakban közölt cikkek)

Felső B) osztály.	
Osztályfőnök: <i>Szmollény Nándor.</i>	
10 Eisenberg Dániel izr.	Rotsching Kristóf
Engelsman Izidor izr.	Rozsáli Ferenc
Greskovics Pál	35 Scheidt Ádám

Egres (Engelsmann) Izsó Izidor érettségiző osztálya.

(Forrás: Iskolai értesítők – Állami Felsőkereskedelmi Iskola, Szeged – 1902-1903. (p. 60

ADT)

11.

1878	29	ora	Egres Izsó nevelőintézet igazgató Budapest T. Holtó-u. 6.	ira.	1878	Egres Izsó nevelőintézet igazgató Budapest T. Holtó-u. 6.	nehai törvénst. monn Gabor mlti Schäffer Gudonma	monn. elfajlás monn. las
------	----	-----	---	------	------	---	--	-----------------------------------

Egres Izsó halotti anyakönyvi bejegyzése.

(Forrás: familysearch.org – Budapest – Halotti anyakönyvek)

Pető László

A Dombóvári vajtermelő Rt. üzemvezető igazgatója.

Háromszék megyében született 1883-ban. Édesapja Pető Sámuel, édesanyja Keresztes Lina. Házastársa Szűcs Margit.

Iskolái elvégzése után a tejiparban helyezkedett el.

Szaktudásának széles látókörű és képzett művelője. Az ország különböző helyein volt vezető állásban.

Vezette a Nagybacomi Tejgazdaságot, négy évig volt tejmester a magyar királyi állami földművelésügyi tejgazdaságban.

Később Dombóvárra került, ahol a Hungária Rt. dombóvári gyárának lett az üzemvezetője. A gyár átalakulása után 1918-ban átlépett a Dombóvári Vajtermelő Központba, ahol szintén üzemvezetőként dolgozott tovább.

1922-től a Vajtermelő Központ ügyvezető igazgatója. Ő foglalkozik a termelési és szakmai feladatokkal. Az adminisztratív feladatokat Tordai Ernő ügyvezető igazgató látja el.

Dombóvár társadalmi életében jelentős szerepet játszik. Általános tiszteletnek és nagyrabecsülésnek örvend a községben.

A református egyházközség tevékeny tagja. Az egyházközség presbiternek választja.

1932. december 21-én délelőtt életének 49. évében hosszú szenvedés után hunyt el.

(Forrás: mnl.gov.hu, és az alábbiakban közölt cikkek)

Pető László

1938.	1938.	Pető László	1938.	1938.	1938.	1938.
dec.	dec.	Vajvár igazgató	ref. igazg.	1938.	1938.	1938.
21.	21.	Amelias				
101	101	Barth-u.				

Pető László halotti anyakönyvi bejegyzése.

(Forrás: familysearch.org – Dombóvár – Halotti anyakönyvek)

Az idézett cikkek időrendben a megjelenés szerint lettek leírva.

Pécsi Figyelő 1899. május 31. (27. évfolyam 122. szám p. 4. ADT)

Vajtermelő központok.

A baranya- és tolnamegyei községi tejszövetkezetek küldöttjei értekezletre gyűltek össze Szegzárdon. Az értekezletet Sierbán János országos tejgazdasági felügyelő nyitotta meg és beszédében kifejtette, hogy a vaj minőségének, vagyis kivitelképességének biztosítására a vajtermelő központok felállítása immár elhalaszthatatlanná vált. Többek hozzászólása után az értekezlet elhatározta a vajtermelő központok felállítását és kimondta, hogy az első központot Dombóváron fogja létesíteni.

Dombóvár és Vidéke 1899. június 04. (1. évfolyam 24. szám p. 2.)

Dombóvár – vajkészítő központ.

Baranya és Tolna vármegyékben lévő községi tejszövetkezetek képviselői május 29-én értekezletre gyűltek össze Szegzárdon. Az értekezleten Sierbán János országos tejgazdasági felügyelő elnökölt. Megnyitó beszédében kifejtette, hogy a jó minőségű vajkészítés és kivitelképesség biztosítására okvetlenül szükségesek a vajkészítő központok felállítása. Az értekezlet ennek folytán el is határozta a központok felállítását. Ilyen első nagy központ Dombóvár lesz, mert úgy földrajzi fekvése, valamint minden irányban levő vasuti összeköttetése a legalkalmasabb hely a vaj készítésére és annak további elszállítására. Tekintettel az ehhez a központhoz tartozó sok községi tejszövetkezetre egy nagyszabású csarnokot fognak építeni és mint értesülünk, de még csak fenntartással közölhetjük, hogy a csarnok felépítésére és teljes berendezésére 60.000 forint költség lett előirányozva. A csarnok felépítését az ó-dombóvári állomás közelébe tervezik. Igazán örülnénk, ha ez a terv tényleg meg is valósulna, mert az bizonyára a város haladásához jóval hozzá járulna. És vajon kinek is köszönhetjük majd ezt a nagy szerencsét? Bizony csak a véletlennek, városunk e

tekintetben alkalmas fekvésének. Íme az a bizonyos sült galamb, mely most magától repül a szánkba.

Dombóvár és Vidéke 1900. május 13. (2. évfolyam 19. szám pp. 1-2.)

Tejcsarnok Dombovárott.

Mezőgazdasági iparunknak tejgazdasági ágában manapság nagy lépésekkel haladunk előre.

Az Alfa szeparátor nevű kitűnő teavajgép nagy tért kezd hódítani. Eljut már minden faluba. Így lassan-lassan kiszorítja a vajkészítés eddigi módját. Mert e gép segítségével friss tejből, már a fejes után néhány óra múlva kitűnő ízű, pompás zamatu és tartós teavaját nyerünk.

Unokáink ugyancsak csodálkozni fognak, hogy hogyan is élhettünk mi olyan vajjal, amely nyolc napi tejgyűjtés által nyert poshadt tejfölből készült.

Olyanféle szánalommal fognak ránk gondolni, mint tesszük azt világítás dolgában mi gondolunk szegény dédapánkra, akik az olajos mécs és a faggyugyertya halványan pislogó, kormos lángjával világították meg termeiket.

Fölösleges, hogy az étvágygerjesztő remek teavaját összehasonlítsuk a parasztasszonyok által, sok esetben isten tudja milyen módon összekotyvalékolt és kétes tisztaságú piaci vajjal.

Nincs erre semmi szükség. E fölött könnyen dönthet mindenki, aki egyszer teavaját megízlelt. Ismeri is manapság már mindenki.

Bizonyítja azt az a körülmény, hogy a nagyközönség, jobban mondva; a fogyasztó közönség nagy örömmel értesült arról a nagyfontosságú dologról, hogy Dombovárott is egy szakképzett ember tejcsarnokot akar felállítani.

Sajnos azonban, hogy nem látjuk a kellő érdeklődést ez iránt az intézmény iránt a tehenészettel foglalkozó gazdák és uradalmak részéről. Eddig ugyancsak kevesen jelentkeztek, hogy tejszállítás céljából óhajtanának szerződést kötni a vállalkozóval.

És vajon miért? Talán nem volna elegendő tej Dombovárott és a közeli uradalmakban?

Dehogy. Van itt tej bőven. Nem itt van a hiba.

A magyar közönségnek egy nagy része még mindig fél a masinától. Nincs benne bizalma.

Folyton csépelik, ütik a honi ipar elmaradását. És joggal. Hiába, hiányzik bennünk még a gyors tevékenység, az alapos kihasználásra való ügyes rátermettség. Vajmasina! Mire való az, mikor maga a természet azt olyan szépen megcsinálja. Aztán meg bizonyos abnormitást is látnak abban a dologban, hogy a ma hajnalban kifejt tejből már a délutáni uzsonnához kész vaját kenhetünk a kenyérre. Holott hozzá vagyunk szokva, hogy a frissen kifejt tej előbb átmenjen természetes vegyi procedurákon, hogy aztán házi vaját nyerjünk amely friss állapotban sem valami fölséges, három-négy nap múlva pedig – különösen nyáron – élvezhetetlen.

Persze itt csak a magunk szűkebb körben vett érdeke lebeg a szemünk előtt. Arra a masinától irtózók nem is gondolnak, hogy ez a fontos élelmiszer mint kiviteli iparcikk milyen szép és bőven jövedelmező új kereseti forrást biztosít.

A tehenészettel foglalkozó gazda fokozatosan szaporíthatná tehenállományát. A költség alig emelkednék és a fáradság ugyanaz maradna, de a jövedelem tetemesen nagyobbodnék.

A gazdának egy másik része, amely a teavaj előállításának mindezeket az előnyeit ismeri, azt hisszük, azért tartja magát oly távol a dologtól, mert a tej értékesítésében tévesen kombinál. Keveseli a hirdetett árt, a melyet a vállalkozó hajlandó fizetni. Ugyanis kilenc fillért fizet egy literért.

Ez látszólag csekély ár és a termelő hajlandó inkább tovább is félliterenkint és literenkint rendes kundsáftjainak méregetni a tejet, mert azoktól többet kap. Tizenkét fillért is literjeért.

Természetesen azt nem veszi figyelembe, hogy ezek a többet fizető vevők nem állandóak, sokszor elégedetlenek stb.

Azt sem veszi figyelembe, hogy a tej nagy része, mint fölösleg úgy lesz értékesítve, amint éppen lehet. Többek között készül belőle vaj és túró szintén eladás céljából.

Nézzük csak közelebből, hogy a gazda tényleg mikor értékesíti jobban, biztosabban és kényelmesebben a tejet, ha eladogatja és a fölösleget házilag földolgozza, vagy ha naponként a vállalkozónak szállítaná.

Vegyünk egy konkrét esetet. Egy gazdának van hat fejős tehene. Egy tehénnek a tejét saját háza szükségletének fedezésére visszatartja, a többi öt tehéntől nyert tejet feldolgozza. Tegyük fel, hogy a tehének egyenként naponta hét liter tejet szolgáltatnak, tehát összesen harmincöt litert, ami egy hónap alatt körülbelül ezer litert tesz ki. Száz liter tejből, a régi tejfelgyűjtő eljárás szerint, három kiló vajat és kilenc kiló túrókat kapunk, vagyis egy hónapi tejgyűjtésből harminc kiló vajat és kilencven kiló túrókat.

Lássuk az értéket. A vajért hetven krajcárt, a túróért pedig tíz krajcárt kapunk kilónként. Tehát egyhónapi tejgyűjtés után ezer liter tejből harminc forintnyi jövedelmet értünk el.

Munkadíjat, edények elhasználását, fáradságot nem is számítunk le ebből az összegből. Ellenben ha ezt a tejet naponként a tejcsarnokba szállítjuk, ahol csak négy és fél krajcárt kapunk literenkint egy hónapban, vagyis ezer liter tej után negyvenöt forintot kapunk. Tehát már az értékesítésnél havonta tizenöt forintnyi többletet, és ami fő minden nagyobb fáradság nélkül érünk el. Mert ne feledjük, hogy az otthon előállított vaj és túró még elég gondot ad, hogy idejében túl is adhassunk rajta.

Mindebből láthatjuk nem csak a fogyasztó publikumnak kell örvendenie, hogy kilátása van télen, nyáron egyaránt kitűnő jósaú teavajat élvezhetni, hanem örvendenie kell a gazdának is, aki csekélyebb fárdsággal nagyobb jövedelemhez is jut.

A dombovári tejcsarnoknak nem csak az volna a feladata, hogy Dombovárnak és környékének vajszükségletét fedezze, hanem, hogy kellő mennyiségű előállítás mellett

külföldre is szállíthasson, hogy a honi iparnak ebben az új ágában a külföldön is elismerést szerezzen. Komoly és célszerű tehát a dolog mindenképp. Megérdemli, hogy a fogyasztó és a termelő egyaránt, úgy a saját, mint a virágzásra vezető honi ipar érdekében jóakarattal érdeklődjék a vállalat iránt.

Dombóvár és Vidéke 1900. június 03. (2. évfolyam 22. szám p. 3.)

Teavajgyár Dombovárott.

Arról az öröndetes hírről értesülünk, hogy a Hungária Országos Vajkiviteli Részvénytársaság Dombovárott nagy központot fog felállítani, melynek felállítása érdekében éppen most egy éve értekezletet tartott Szegzárdon. Néhány héttel ezelőtt részvénytársaság egy kiküldöttje járt Dombovárott, hogy a központ felépítése érdekében tanulmányozza a helyi viszonyokat. A kedvező geográfiai fekvés és a minden irányba elágazó vasuti hálózat folytán tényleg előnyösnek találta erre a célra, úgy hogy a részvénytársaság elfogadta a kiküldött ajánlatát és az építkezésre százhuszezer koronát szavazott meg. E napokban ismét itt jártak alkalmas telekvásárlás céljából és már-már azt hittük, hogy ebből a nagyfontosságú intézményből Dombovárott ismét semmi sem lesz, mert sehogy sem tudtak telekhez jutni. Egy de az is kevésbé alkalmas telek kínálkozott neki megvételre, de a tulajdonos olyan magas árt kívánt érte, hogy a részvénytársaság kénytelen lett volna máshova menni a központot felállítani. Végre mégis találtak egy megfelelő telket a mely a herceg Eszterházy tulajdonát képezi. Reméljük, hogy annak megvétele nem fog nehézségekbe ütközni, mert azt a telket a herceg eladás céljából már egyszer kisajátította és így annak eladása csupán Paál József hercegi felügyelő jogkörébe tartozik.

Paál József éppen nem volt itthon, és így személyesen nem tárgyalhattak még vele. Értesültünk azonban, hogy a Hungária embereit Ábrahám Lajos községi főjegyző valamint Makai József községi bíró biztosították arról, hogy a telek megvétele iránt készséggel segítségére lesznek. Valóban öröndünk, hogy főjegyzőnk bokros elfoglaltsága dacára vállalkozott a közbenjárásra, mert látjuk, hogy tényleg szíven hordja Dombóvár fejlődését. Ha egyebünk nincs is, mint szerencsés geográfiai fekvésünk, hát használjuk is azt ki. Eltekintve attól, hogy a felállítandó gyárban száznál több munkás fogja megkeresni mindennapi kenyerét, amellet ne feledjük, hogy ez a gyár milyen nagy forgalmat fog előidézni Dombovárott. Haszna lesz ebből a kereskedőnek, iparosnak, korcsmárosnak egyaránt. Mert az ide gravitáló tejszövetkezetek naponta fogják a vajat ide szállítani és így az áruért járó pénznek egy részét itt fogják kiadni.

Kötelességünk tehát mindnyájunknak a közjólét emelése céljából a részvénytársaságnak a gyár felállítása érdekében segítségére lenni, nem pedig a telekért követelt tulságos ár által tőlünk elűzni. Hisz másutt, Szabadkán, Temesvárott, ingyen kaptak telket a várostól, csak hogy felépítsék a központot és emeljék ezáltal a város forgalmát.

Pécsi Napló 1900. június 06. (9. évfolyam 127. szám p. 6. ADT)

Teavajgyár Dombovárott.

Már az elmúlt évben szó volt arról, hogy a Hungaria vajkiviteli részvénytársaság Dombovárott nagy vajgyárat létesít. A terv most lépett a megvalósulás stadiumába. A részvénytársaság 120.000 koronát szavazott meg ezen telep létesítésére és most telket választott ki a gyár kiküldöttje, még pedig olyat, mely herceg Esterházy Miklós dr. tulajdonát képezi. Ennek megszerzése már nem fog akadályba ütközni. Dombovárt szerencsés helyzete tette kívánatosná, hogy miként Szabadkán ott is létesítsenek a közeli tejtermelő szövetkezetek által beszolgáltatott vaját földolgozó gyárat, mely körülbelül száz embernek fog kenyeret adni. A földolgozott vajat innét fogják a megrendelőknek szétküldeni. Miért éppen Pécset kerülte el az állami felügyelet alatt álló részvénytársaság, most még kevésbé tudjuk mint azelőtt. Valószínűleg azért, mert bármely más városnál alkalmasabb és megfelelőbb lett volna.

Tolnavármegye 1900. június 10. (10. évfolyam 23. szám p. 4. ADT)

Vajgyár Dombovárott.

A Hungária országos vajkiviteli részvénytársaság kiküldöttje Dombovárott járt, és telket keresett az ottani nagy központ fölállítására, melyre 120.000 korona építési költséget szántak. A múlt évben tartott értekezleten tudvalevőleg a tejszövetkezetek s a termelők legnagyobb része amellettt nyilatkozott, hogy a központi vajgyár itt: Szegzárdon állíttassék föl, nem értjük tehát, hogy a társaság mégis Dombovárott akarja felállítani ezt a vajgyárat.

Dombóvár és Vidéke 1900. június 17. (2. évfolyam 24. szám p. 4.)

A vajgyár.

Hiába keseregtek utána a pécsiek és hiába reménykedtek a szegzárdiak is, a vajgyár mégis csak Dombovárott lesz felállítva. A Hungária részvénytársaság természetesen nem a várost vette tekintetbe akkor, mikor ennek a gyárnak a felállításáról volt szó, hanem azt, hogy vaj gyorsabb és könnyebb elszállítása céljából melyik hely felel meg nekik legjobban. Kombinációba volt véve mind a három említett város, de első helyen, mint legmegfelelőbb Dombóvár volt jelölve. Csak azért huzódott a dolog eddig és folytonos bizonytalanságban, mert a telek beszerzése körül nehézségek merültek fel. A városnak bizony nincs saját telke, amelyet a gyár felállítása céljából a társaságnak ingyen átengedhetett volna. Legmegfelelőbbnek találta a kiküldött bizottság azt a telket, amely a Baross utca sarkán van. Ez a hatszáznegyszögölnyi terület már 1897-ben ki lett sajátítva, amidőn részvénytársaság akart alakulni, hogy modern nagy fürdőt építsenek. A részvénytársaság azonban nem alakult meg és így a telek nem lett eladva, de most már csupán Paál József hatáskörébe tartozott az eladás. Pénteken, hosszú alkudozás után, amikor Bogdányi Gáspár a társaság megbízottja és a dombovári gyár igazgató-főnöke már ugyyszólván az utolsó kísérletet tette, hogy a telket

megszerezze, sikerült a telekvételt perfektuálni, Paál József ugyanis tekintetbe vette, hogy a telek egy gyár felállítására lesz megvásárolva, tehát olyan célra mely kenyeret fog adni a szegény nép egy részének és emelni fogja az üzleti forgalmat, a jólétet, és monumentális, nagy épületével szépíteni fogja a várost is. Ily formán Paál József mindent elkövetett, hogy a társaság ezt a telket megfelelő jutányos áron megvehesse, amiért mi is csak teljes elismerésünket nyilváníthatjuk neki. De sokat köszönhetünk magának Bogdányi Gáspárnak, aki türelmes kitartással, sok utánjárással fáradozott a sikerért, noha neki, mint a gyár igazgatójának kellemesebb lett volna, ha a gyár Pécs lett volna felállítva, amennyiben Pécs mégiscsak kellemesebb, élénkebb társadalmi élet van mint Dombóvárott, de ő ezt a saját érdekét alávetette a társaság intencióinak. Szóval diadalra jutott Dombóvárott egy élénkebb, üzleti és személyi forgalmat előidéző szép intézmény. Az építkezés már július 1-én kezdődik és október 1-én már teljesen készen üzembe lesz hozva a gyár.

Dombóvár és Vidéke 1900. június 24. (2. évfolyam 25. szám p. 2.)

A vajgyár kérelme.

Mint mult számunkban említettük a vajgyár ügye már annyiban el van intézve, hogy azt Dombóvárott fogják felépíteni. Bogdányi Gáspár azzal a kérelemmel fordult a városi hatósághoz, hogy a közgyűlés husz évi adómentességet biztosítson a gyárnak. A folyamodást a képviselőtestület lesz hivatva elintézni. Ennek folytán reméljük is, hogy az kedvezően lesz elintézve. Mert tekintetbe kell venni, hogy mi ennek a gyárnak még absolute semmiféle kedvezményt nem nyújtottunk. Más város ingyen adott nekik hat-hétezer forint értékű telket, csak hogy a gyárat községükben felépítsék. Dombóvár ilyen előzékenységet – sajnos – nem tanúsíthatott a gyárral szemben, mert megfelelő telekkel egyáltalán nem rendelkezik. Így reméljük, hogy a képviselőtestület legalább néhány ingyen fuvart fog a részvénytársaságnak rendelkezésére bocsátani az építkezés alkalmával.

Dombóvár és Vidéke 1900. július 08. (2. évfolyam 27. szám p. 4.)

Épül a vajgyár.

Bogdányi Gáspár a dombóvári vajgyár igazgató-főnöke már egy hét óta tartózkodik Dombóvárott és szorgalmasan intézkedik, hogy az államvasutakkal, a hatósággal és más érdekeltekkel az építkezés megkezdése előtt felmerült formális dolgokat rendbe hozza. Így az építkezés most már minden fennakadás nélkül e napokban meg is kezdődik. Aki bárminemű ajánlatot akar benyújtani, vagy a gyár üzleti érdekében némi felvilágosítást óhajt nyerni, az forduljon egyenesen Bogdányi Gáspár igazgatóhoz, aki a dombóvári vajkiviteli központban minden tekintetben képviseli a Hungária vajkiviteli részvénytársaságot. Bogdányi az Eszterházy-utcában a Reiszperger-féle házban lakik.

Pécsi Napló 1900. augusztus 30. (9. évfolyam 222. szám p. 9. ADT)

A dombovári vajgyár a jövő hónapban kezdi meg működését. A gyár 5.000 kilogram vaj földolgozására lesz berendezve. A gépberendezés közel 120.000 koronát vett igénybe. Eddig 32 tejszövetkezet határozta el, hogy a dombovári vajgyárba szállítja a tejet, ami biztosítékot nyújt arra, hogy megfelelő anyagban soha nem fognak hiányt szenvedni.

Dombóvár és Vidéke 1900. november 11. (2. évfolyam 45. szám p. 3.)

A dombovári vajgyár megnyitása.

A Hungária Vajkiviteli részvénytársaság dombovári központja most már teljesen elkészült, úgy hogy már e hét elején megkezdni működését.

Tolnavármegye 1901. január 27. (11. évfolyam 4. szám p. 4. ADT)

„Central Buttereit Dombóvár”

Ilyen pecsétje van a dombovári vajgyárnak! Ezzel ismerte el a vármegye közigazgatási bizottsága egyik határozatának átvételét. Azt hisszük, hogy Hermannstadttól nem volna megütközni való, ha ilyen jelzést használnának, de vármegyénk tőzsgyökeres magyar községében, Dombóvárott, egy magyar ipartársulat ilyen sült német pecséttel éljen még a közigazgatási bizottsággal szemben is: ez, enyhén szólva, botrányos állapotnak mondható.

Tolnavármegye 1901. február 03. (11. évfolyam 5. szám p. 3. ADT)

„Central Buttereit Dombóvár” cím alatt lapunk utolsó számában megjelent közleményben megbotránykozásunknak adtunk kifejezést a fölött, hogy vármegyénk egyik tiszta magyar községében német szövegű bélyegzőt használ az ottani vajtermelő szövetkezet. Ezen hírünkre vonatkozólag az érdekelt dombovári vajtermelő központ vezetőségétől kimerítő helyreigazító nyilatkozatot kaptunk, melynek lényege abban áll, hogy a vállalt vezetősége magyar nyelven és hazafias szellemben vezeti ügyeit és hogy az irodai levelezés is magyar nyelven történik.

Tény az, hogy a szövetkezet, midőn üzembe lépett, kénytelen volt magyar szakmunkások hiányában német szakmunkásokat is, - kik a vajgyártásban kellő jártassággal bírnak - alkalmazni. – Egyik ilyen német hivatalnok vette át illetéktelenül a közigazgatási bizottságnak egy határozatát és a vétívre rányomta a szövetkezetnek német szövegű bélyegzőjét, mely bélyegzőre a vajgyárnak külföldi összeköttetései miatt van szüksége.

Szerkesztőségünk az egyidejűleg hozzánk beküldött különböző nyomtatványokból meggyőződött, hogy a „dombovári vajtermelő központ”, mely a magyar tejgazdaság előmozdítását tűzte ki egyik céljául, tényleg a magyar nyelvet használja irodai működése közben. A méltányosság kedvéért közöltük a beküldött helyreigazítást azon reményben,

hogy a vezetőség ezentul szigoruan fog őrködni, hogy hasonló tévedések a jövőben elő ne forduljanak és hogy a német szakmunkások alkalmazása dacára a dombovári vajtermelő központ semmiféle tekintetben soha ne germanizáljon.

Pécsi Napló 1901. március 05. (10. évfolyam 54. szám p. 5. ADT)

A dombovári vajgyár bankettje.

A „Hungária” vajkiviteli részvénytársaság – mint nekünk Dombovárról írkák – a dombovári vajtermelő központ gyárát márczius 24-én ünnepélyesen be fogja mutatni Somogy-, Tolna és Baranya vármegyék vezető elemeiből, gazdaközönségéből és a fővárosi s a vidéki sajtó képviselőiből egybehívandó társaságnak. Az ünnepély d. e. 10 órakor általános ismerkedéssel, illetve bemutatással kezdődik, következik a vajgyár megtekintése, majd a Korona-szállóban 120 terítékű lakoma melynek céljaira a részvénytársaság Bogdányi Gáspár igazgatónak 2400 koronát utalványozott. A meghívandók összeírására Paál József hercegi felügyelőt kérték fel. A dombovári vajgyár tényleg figyelemre érdemes, amennyibe naponkint 4-5 mm vajat készít már most működése kezdetén.

Pécsi Közlöny 1901. augusztus 08. (9. évfolyam 63. szám p. 5. ADT)

Tanítóból tejgazdasági felügyelő.

Friesz György pölöskei kántortanítót a „Hungária Országos Vajkiviteli Részvénytársaság” kinevezte Dombovár székhellyel a dombovári vajtermelő központ felügyelőjévé. Feladata lesz a tolna- és baranyamegyei tejszövetkezeteket meglátogatni, azok tej és tejszíntermékeit megvizsgálni, új tejszövetkezeteket alakítani, a dombovári vajtermelő központ tejszíni vizsgálatait ellenőrizni. Friesz ezen a téren alapvető érdemekkel bír, a mennyiben 1895-ben ő alapította Magyarországon (a kisgazdák köréből) az első tejszövetkezetet szülőföldjén Mária-Kéménden, hol mint üdülőbeteg tartózkodott; a mária-kéméndit gyorsan követte Hásságy, Szederkény, Nyomja, Pécsvárad, Kis-Budmér, mind az ő alapítása, közben Sárvárott 6 hétig részt vett a tejgazdasági tanfolyamban. Ezeket követte a többi (most már 49) szövetkezet, melyeket maguk a községek alapítottak.

Ezen érdemeire való tekintettel eszközölte ki az országos tejgazdasági felügyelőség (a fölművelésügyi minisztériumban) Friesznek, ki közben Püspök-Szentlászlón és Pölöskén volt kántortanító, a kinevezést. A felügyelői állás 2000 korona fizetéssel, II. osztályu vasuti szabadjeggyel és kiszállási költségtérítménynyel van rendszeresítve. Csak gratulálni lehet a sok szenvedésen átment tanítónak sikeréhez, aki idővel az országos felügyelőségbe feljuthat és ez esetben 17 évi tanító szolgálatainak beszámításával nyugdíjban is fog és addig is már a vándortanár képesítés megszerzése után állami kiküldetésben és díjazásban fog részesülni. Friesz lapunk munkatársa is.

Magyar Kereskedők Lapja 1903. május 31. (23. évfolyam 22. szám p. 5. ADT)

A Hungária országos magyar vajkiviteli rt. 1902. évi mérlege, a 49,628 korona áthozat betudásával 76,755 korona tiszta nyereséggel zárul a 300.000 koronával befizetett részvénytőke után. A bruttó vaj-bevétel 14,172 korona volt. A vállalt két vajtermelő központot tart fenn u. m. Dombovárott és Temesvárott, amelyek azonban ca. 36,000 korona veszteséggel dolgoztak.

Alkotmány 1904. december 21. (9. évfolyam 305. szám p. 8. ADT)

Tejszövetkezeti értekezéslet.

A dombovári vajtermelő központhoz csatlakozott tejszövetkezetek, ugyszintén nagyobb uradalmak Szily Tamás állattenyésztési felügyelő elnöklete alatt értekezletet tartottak Dombovárott, amelyen a tejszállítási szerződések megváltoztatása fölött tanácskoztak, továbbá a tejszövetkezetek ellenőrzésének kérdésével. Az értekezéslet kimondotta, hogy a dombovári központhoz csatlakozott szövetkezetek ellenőrzését a somogymegyei gazdasági egyesületre bízza.

Somogyvármegye 1908. augusztus 01. (4. évfolyam 175. szám pp. 4-5. ADT)

A dunántuli tejkereskedelem veszedelme.

A dombovári Hungária vajgyár részvénytársaság, amióta fölállította központját, egészen ráfeküdt Baranya-, Somogy- és Tolnamegye virágzó kereskedésére és a szépen szaporodó tejszövetkezeteket egy csapásra tönkretette. Drágán összevásárolja a parasztoktól a tejet, hogy csak hozzá vigyék, azután megcsinálván magának az egyedáruságot, még drágábban árusítja el. Hasonlóan dolgozik ez a társaság Temesváron, más megyékben pedig tejgazdasági részvénytársaság. Körülbelül százezer koronát kapott már ez a társaság a kormánytól, hogy tönkretegyék a tejkereskedelmet. Megvették a veszprémi és a szabadkai központokat. – A kormánynál beadták a társaság protektorai, hogy a társaság tejszövetkezeteket állít föl és ezekért a szövetkezetekért ezer-ezer koronát kell kapniok. Van egy ügynökük, akivel beutazzatják az országot, csinál mindenféle tejszarnokokat. Minden tejszarnokért kapnak az államtól ezer koronát a berendezésért s ha egypár hónapig valahol dolgoztak s nem úgy megy ahogy ők akarják, akkor elviszik a gépeket más községbe s megint kapnak az államtól ezer koronát; egy berendezést kétszer is eladnak. Ez a rendszer az egész dunántuli tejkereskedelmet tönkre teszi, mert az állam pénzével a kispénzű szegény tejkereskedők nem tudnak konkurrálni. Ezen az állapoton az egész Dunántul érdekében segíteni kell.

Somogyvármegye 1915. április 25. (11. évfolyam 94. szám p. 7. ADT)

Irodai munkálatokban jártas kisasszony szép kézírással, mielőbbi belépésre kerestetik.

Írásbeli ajánlatok „Vajtermelő Központ Dombóvár” intézendők.

Magyar Kereskedők Lapja 1918. október 26. (38. évfolyam 43. szám p. 4. ADT)

Dombovári vajtermelő központ rt. cég alatt a Hungária országos vajkiviteli rt. Somogy-, Tolna és Baranyamegyékben a tejszövetkezetekkel illetve tejszállítókkal kötött megállapodásainak és Dombovári vajtermelő központ név alatt vezetett telepeinek átvételére 150.000 korona alaptőkével (750 darab 200 korona névértékű részvény) vállalatot alapított Budapesten (VIII. Déry utca 8.)

Az igazgatóság tagjai: Deutsch Ferenc, Egres Izidor és Engelsmann Gábor.

Magyar Kereskedők Lapja 1920. június 06. (40. évfolyam 46. szám p. 1. ADT)

Legfinomabb dombovári csemegeajt (készítője Dombovári vajtermelő központ rt.) a termelő és viszontelárusító közötti viszonylatban a feladó vasuti állomásán átvéve csomagolással együtt 3 dkg-os darabonként 4 K, a fogyasztó számára 4.40 K.

Dombóvári Hírlap 1921. június 12. (5. évfolyam 24. szám p. 2. ADT)

A Dombóvári Vajtermelő Központ.

Lent a város déli végénél, közel az ódombóvári vasuti állomáshoz, közvetlen a Kaposvár felé futó vasuti sín mellett áll a Dombóvári Vajtermelő Központ név alatt ismeretes vajvállalat gyártelepe. – Magas karcsu gyárkémény jelzi már messziről; a kémény nem füstöl, tetején a sekély vizek felé mélabúsan tekingető tarkatollú, kelepelő gólyapár tollázkodik; az udvaron tejeskannák légiója áll.

A nap forrón tűz alá a magasból s szinte jól esik a hűvös levegő, amely belépésemkor fogad. Pető gyárvezető szíves kalauzolása mellett végignézem az üzemben levő gyár működését. Legelőször az átvételi terem berendezését szemléljük meg alaposan. Hosszu asztalon furfangos üvegcsék, apró, filigrán mérlegek állnak szép sorrendben. Ezekre van a legnagyobb szükség, miután minden kanna tejszín elsősorban vegyvizsgálaton megy keresztül, hogy megtudják, jelen van-e a vizsgált anyagban a megfelelő zsírmennyiség és hogy nincs-e hamisítva, bár ez nem igen fordulhat elő, mivel a gyár kizárólag tejszínt vesz át. A tejszínt különben egy igen elmés készülék: az Alfa-separátor állítja elő, mely készülékből a körzethez tartozó minden egyes községi tejcarnok rendelkezik egy-két darabbal.

A gyárban átvett tejszín egy hatalmas, vörösréz-lemezekből összecinkezett tartányba kerül, ahonnan automatikus szivattyú továbbítja egy másik helyiségbe, miután különféle szűrőkön és tisztítókon átvezette. A tejszín most egy Compressor-készüléken megy keresztül, amely hideg levegőt állít elő beszivattyuzott szénsav segítségével. A tejszín cinezett vörösrézből készült csöveken folyik a készülék tetejére, ahonnan a kör alakú lemezekre és csöveken végigfolyik a lehűtött tejszín. A csövekben szénsav és hideg levegő cirkulál, miáltal a tejszín 10-12 C fokra hűl le. A lehűtött tejszín most hatalmas vörösréz kádakba ömlik, ahonnan csöveken a harmadik helyiségben levő köpülőbe jut. A köpülő hatalmas kádszerű

alkotmány, amely egyszeri feltöltésre 450 kg. tejszínt képes befogadni. 30-35 perc alatt a 450 kg. tejszínből 150-160 kg. vaj áll elő.

A kész vaj most még a kör-alaku gyurógépbe kerül, ahol alaposan megmossák és kipréselik belőle az írot és vizet. Ez után a mintázó-, osztályozó és csomagoló asztalra kerül. Ebből látható, hogy a tej vajjáváálása sok és hosszú munka eredménye. Talán nem is gondol erre az ember, ugy vajaskenyerezés közben.

A gyárat a budapesti „Hungária Vajkivitei Rt.” alapította ezelőtt vagy 20-22 évvel, 18 évi működése után a vállalatot átvette a mostani „Dombóvári Vajtermelő Központ Rt.”, amelynek 1918 óta van tulajdonában.

A gyár napi 20.000 kg. tejből nyert 2000 kg. tejszín földolgozására van berendezve. Azonban ezt a mennyiséget nem képes évek óta előállítani a következő okok miatt: Budapest tejellátása miatt elvettek a vállalatától 18 legjobb tejszállító községet, ami napi 4-5000 liter veszteség; megszállott területen van 12 község, ahol a veszteség 2500 liter tej, vagyis 250 kg. tejszín naponta. Ilyenformán a vállalat rendelkezésére áll napi 4000 liter tej, ami 400 kg. tejszínnek felel meg. Ebből látható, hogy a gyár nem fejthet ki olyan tevékenységet, a milyent tudna s amilyenre be is van rendezkedve.

Jóleső érzéssel távoztam a tiszta, csinos helyiségekből s a látottak és tapasztaltak fölött csak a legnagyobb elismeréssel adózhatom a készségesen kalauzoló Pető gyárvezetőnek.

Uj-Somogy 1922. április 19. (4. évfolyam 88. szám p. 2. ADT)

Tízmilliós gyáralapítás Kaposváron.

A dombóvári Hungária Vajtermelő Központot ide akarják telepíteni. – A gyár igazgatója tárgyalásokat folytatott dr. Vétek polgármesterrel. – A palagyár hátamögötti telket kéri a várostól. – A nyáron megkezdődne a gyár építése.

Kaposvárt valósággal predesztinálja előnyös fekvése a folytonos gazdasági fejlődésre s ennek köszönhető, hogy az utóbbi 3 évben nagyobb méretben fejlődött gazdaságilag, mint 1914. előtt. A hat irányból jövő vasutvonal és 11 irányból jövő országut nyersanyagot termelő, állattenyésztő vidékekkel köti össze, aminek előnyeit eddig nem gyümölcsöztették eléggé. A megye nyersanyagkészlete jobbára Kaposvárra irányul, itt dolgozzák fel részben félgyártmánnyá, vagy innen irányítják feldolgozásra. . . .

A napokban Kaposváron járt a dombóvári Hungária Vajtermelő Központ igazgatója s tárgyalásokat folytatott dr. Vétek György polgármesterrel a hatalmas vállalatnak ide helyezése ügyében. A tárgyalások folyamán az igazgató előadta nagyszabású tervét a polgármesternek.

A Hungária Vajtermelő Központ, mint ismeretes, a Magyar Általános Hitelbank egészséges alapítása. A naponta több ezer liter tejet feldolgozó gyárat Dombóvárról teljesen át akarja telepíteni a bank Kaposvárra, mert ez üzleti szempontból sokkal előnyösebb. Mivel az

idehelyezés részint a városnak is érdeke és ebből milliós adójövedelmet kapna, az igazgató viszonzásképpen megfelelő telek átengedését kérte a várostól.

Az igazgató szerint a gyár céljainak legjobban megfelelne a palagyár és a strandfürdő közti telek, mert iparvasutttal könnyen megközelíthető a vasutról. Ha a városi képviselőtestülettől sikerülne a telek megszerzése, akkor a Hitelbank azonnal, még a nyár folyamán 10 milliós befektetéssel megkezdene a Kaposvári Hungária Vajtermelő Központ építését, illetve felállítását. A telepen a legmodernebb gépek dolgoznák fel a naponta Somogyból, Tolnából, Baranyából és Zalából Kaposvárra érkező tejet. Állandóan 55-60 munkást foglalkoztatna. Oly modern hűtőberendezéssel szerelnék fel a gyárat, hogy semmi szag nem terjedne el a környéken. . . . .

Dombóvári Hírlap 1922. május 07. (6. évfolyam 19. szám p. 4. ADT)

Néhány szó a tízmilliós gyáralapítás körül.

A Dombóvári Vajtermelő R.T. semmit sem tud az áthelyezésről. – A Hungária illetéktelen szerepe. – Felültetés?

A „Hungária” vajkiviteli részvénytársaság a Kaposváron megjelenő „Uj-Somogy” c. lapnak 1922. április 23-án megjelent vasárnapi számában azon valótlan állítást tette közzé, hogy a Dombóvári Vajtermelő Központ Részvénytársaság Dombóváron levő gyárat Kaposvárra fogja áthelyezni. Amikor ezen valótlan hírről a dombóvári vajtermelő központ igazgatósága értesült, sietett a hírt a szintén Kaposváron megjelenő „Somogyi Ujság” 1922. április 30-i számában megcáfolni. A dombóvári vajtermelő központ helyi üzemvezetőjének felkérésére a közönség tájékoztatására mi is közöljük szó szerint a megjelent cikket:

Az Uj-Somogy laptársunk mult vasárnapi számában egy jóhiszeműségen alapuló, nagyszabású cikk jelent meg, amely egy vajgyárnak a felállításáról számolt be. A cikk megemlítette, hogy a Hungária vajgyár egy kiküldötte már itt lent járt Kaposvárott, tárgyalásokat folytatott dr. Vétek György polgármesterrel és kijelentette, ha kapnak ingyen telket, úgy ide helyezik át a dombóvári vajgyárat mindenestől. Mindenesetre tervnek nagyon szép és el is hisszük, hogy örömmel fogadták illetékes helyeken, azonban egy kis baj van a dologgal, de olyannyira, hogy valóságos felültetésnek, vagy falhoz állításnak is vehetnénk!

Ugyanis utánajártunk a dolognak és a legmegbízhatóbb helyről nyert információk alapján a dombóvári vajgyár áthelyezését illetően éppen az ellenkezőjét tudtuk meg annak, mint amit a hatás kedvéért az a bizonyos kiküldött itt szélnek eresztett:

A Dombóvári Vajtermelő Központ R.-T. egy részvénytársaság tulajdona. Amikor tehát a Hungária vajgyár azt az elhatározást közölte dr. Vétek polgármesterrel, hogy a Dombóvári Vajtermelő Központ R.-T. Kaposvárra helyezi át, tulajdonképpen nem a saját vállalata felett rendelkezett, magyarázva: másnak a vállalatát akarta Kaposvárra átsikkasztani, annál is inkább, mert a dombóvári vajgyár már 1918-ban kivált a Hungáriától, átment egy részvénytársaság tulajdonába és azóta nevezett vállalattal semmi összeköttetésben nincs. A

dombóvári vajgyárnak eszeágában sincs a gyárat Kaposvárra áthelyezni, annál kevésbé, mert amint tudjuk, Kaposvárrott már eddig is két tejvállalat működik és ezeknek tulajdonítható, hogy a kaposvári fogyasztó közönség csak horribilis magas áron tud tejhez vagy tejtermékhez jutni. Ha egy újabb tejtermék vállalat létesülne városunkban, úgy a kifejlődő konkurencia folytán a tej és tejtermék ára egészen biztosan még a pesti árakat is túlhaladná. Tejgyűjtőknek csakis oly kisebb községekben van létalapjuk, ahol azok a városi közönség szájából nem veszik ki a falatot. Az export megindulásával úgy látszik a Hungária is jónak látta felvenni már évek óta szünetelő üzemét, busás haszon és ingyen telek reményében.

Igazán nem tudjuk mire magyarázni egy vállalatnak oly szabad rendelkezését, mint, ahogy az ebben az esetben történt, egy másik vállalat felett, amelyikhez tulajdonképpen semmi köze nincs. A hatóságoknak és a közönségnek ezt a félrevezetését, beugratását még az ingyen telek reményében sem szabad megtenni.

Köztelek 1922. július 01. (32. évfolyam 26. szám p. 717. ADT)

Vajmesterek felvétetnek a Dombóvári Vajtermelő Központi r.t.-nál, Budapest, VIII., Déry-utca 8.

Tejgazdasági Szemle 1926. március 15. (6. évfolyam 6. szám p. 71. ADT)

Dombóvári Vajtermelő Központ Részvénytársaság évi kötés mellett legmagasabb áron vesz tejet vagy tejfölt. Szükség esetén csarnokokat berendezéssel felszerel és a tej szakszerű kezelésére kioktat.

8 Órai Újság 1926. július 14. (12. évfolyam 156. szám p. 3. ADT)

Ma újból 3000 koronával drágult a vaj. – Egy kiló vajért 80.000 koronát kérnek.

Tegnap jelentettük, hogy a tejkartel egy hét alatt kétszer drágította a tej árát, mindig 400-400 koronával. A tejet most követi a vaj is. Tegnap délután összeültek a nagyobb tejvállaltok és a Dombóvári Vajtermelő Vállalat, amelyek együtt dominálják Budapest vajellátását és elhatározták, hogy mától kezdve újabb 3000 koronával emelik kilogrammonként a vaj árát.

Így az elsőrendű vaj Budapesten 80.000 koronára drágult. Tegnap még 76.000 korona volt kicsinyben a jobbminőségű vaj, minthogy azonban délután a tejvállalatok a dombóvárival együtt 3000 koronás áremelésben egyeztek meg, kicsinyben kikerekítve 80.000 koronás vajárak jelentkeznek. Egy kiló vaj előállításához 25 liter tejet használnak fel, ami 85.000 koronás árat eredményezne, de a tejtermékek mostani, szintén drágább árai mellett az előállított túró és egyéb terméket legalább 30.000 koronáért tudják értékesíteni, így a tejvállalatok szép keresethez jutnak a vajgyártás útján.

Magyar Gazdák Szemléje 1927. július 01. (32. évfolyam 7-8. szám p. 309. ADT)

. . . . Nálunk az említett hiányok csak akkor kezdtek mutatkozni, mikor a termelés meghaladta a belföldi szükségletet és így a felesleg kivitelére került sor. Még Németországba is történt kivitel, azonban a kiviteleknel a szövetkezetek a kereskedelmi járatlanságuk folytán érzékeny veszteséget szenvedtek, mert a minőségi rendelkezésre bocsátás miatt külföldön tárolt áruikat kénytelenek voltak olcsón elvesztegetni. Mindeme bajokon központosítással akartak segíteni, úgyhogy a kormány 1894. évben – mint már említettem – megszervezte a Hungária Országos Magyar Vajkiviteli R.T.-ot, amely 1899-ben Temesváron és Dombóváron vajtermelő központokat alakított. 1900. évben pedig az állam kezdeményezésére megalakult a Tejgazdasági Vállalat, mely később részvénytársasággá alakult. E vállalat létesített még ugyanazon évben Szabadkán és Veszprémben, majd 1907-ben Jánoshalmán vajtermelő központokat. E központok állami ellenőrzés alatt állottak, céljuk egyrészt az volt, hogy a tejszövetkezetekkel szerződésbe lépve, termelt tejszínüket vajjá dolgozzák fel s értékesítsék, másrészt pedig a velük szerződésben levő szövetkezetek érdekeit védjék. . . . .

Iskolai értesítők – Zrínyi Ilona Polgári Leányiskola, Kaposvár 1928. 8. osztály (p. 8. ADT)

. . . Egész napos kirándulást október 13-án rendeztünk Dombóvárra. Elindulásunkkor a lassan permetező, szitáló eső bizonytalanná tette utrakelésünket, de a jó időben bizakodó leánysereg kérésének engedtünk, kitűzött tervünket keresztül is vittük. A dombóvári állomástól egyenesen a vajgyárba mentünk. Tüzetes magyarázat segítségével megfigyelték a leányok a nagymennyiségű tej feldolgozását, a lehűtő-, sűrítő-gépek működését, megcsodálták a villanyerővel hajtott óriási köpülőt, amely 30 perc alatt 250 kg. vajat eredményez. . . .

Budapesti Hírlap 1929. március 21. (49. évfolyam 66. szám p. 12. ADT)

Az Országos Mezőgazdasági Kiállítás és Vásár tejtermék bírálatának eredménye.

Az Országos Mezőgazdasági Kiállítás és Vásár rendezőbizottsága ma hirdette ki a tejtermékbírálat eredményét. . . . a döntés eredményeként az első díjat, a földművelési minisztérium díját Simon Endre nyerte (Kapuvár) 18.8 ponttal. A második díjat, a tejgazdasági szövetség díját Molnár Imre nyerte el, míg a harmadik díjat a Dombóvári Vajtermelő Központ kapta meg, 17.8 ponttal. . . .

Magyar Gyáripar 1931. április 01. (25. évfolyam 4. szám p. 4. ADT)

„Dombóvár vidéke”, „Dombóvár környéke” árumegjelölés megtévesztő.

A választott bíróság a felek egyező előadása alapján tényként megállapítja, hogy a Dombóvári Vajtermelő Központ Rt. felperes évtizedek óta hoz forgalomba vajat „Dombóvári csemegevaj” elnevezés alatt, mely a forgalomban széleskörű ismertségre és kedveltségre

tett szert. A felek egyező előadása alapján megállapította továbbá a választott bíróság, hogy az utóbbi néhány évben S.S. alperes is hoz forgalomba vaját „Dombóvárkönyéki csemegevaj” néven. Végül ugyancsak a felek egyező előadása alapján megállapított az is, hogy ugyanilyen vagy hasonló elnevezést (Dombóvárvidéki csemegevaj, Dombóvárkönyéki teavaj) más kereskedők is használnak árujukon. A felperes álláspontja az volt, hogy árujának elnevezésében a „Dombóvári” jelző nem egyedül a származási helyet jelöli, hanem a forgalomban az ő vajkészítményének megkülönböztető neve gyanánt szerepel. Alperes álláspontja ezzel szemben az volt, hogy semmiféle áru forgalomba hozóját nem lehet elzárni attól, hogy árujának származási helyét megjelölje és mivel ő valóban dombóvárkönyéki vaját hoz forgalomba, joga van vaját dombóvárkönyékieknek nevezni. A vb. tekintettel arra, hogy „Dombóvár környéke” nem sajátlagos vajtermelési terület és a forgalomban a „dombóvárkönyéki” elnevezés a vaj minőségének megjelölésére nem használatos, - azt a következtetést vonta le, hogy az alperes nem azért választotta ki árujának megjelölésére a Dombóvár környékén levő sok község neve közül éppen Dombóvárét, hogy vajának származási helyét megjelölje, hanem azért, mert ki akarta használni annak a kedveltségnek az előnyeit, amelyet a felperes áruja a forgalomban élvez.

Kis Újság 1931. szeptember 05. (44. évfolyam 201. szám p. 7. ADT)

Amikor a betörő csalódik.

Péntekre virradóra ismeretlen tettes álkulccsal behatolt a Dombóvári Vajtermelő Központ irodájába, ahol abban a hiszemben, hogy a kézipénztárban nagyobb összeget talál, vésővel feltörte a zárt. Minthogy a nappal befolyt pénzt este Wertheim-kasszába zárják, a betörő csupán 52 fillért talált a kézipénztárban.

Tolnamegyei Újság 1932. december 24. (14. évfolyam 100. szám p. 8. ADT)

Halálozás.

Pethő László, a Dombóvári Vajtermelő Központ igazgatója, a református presbitérium tagja, hosszú szenvedés után folyó hó 21-én életének 49. évében elhunyt. Pénteken délután temették nagy részvét mellett a református templomból. Eőri Szabó Dezső, református lelkész megható gyászbeszédet mondott.

Országos Mezőgazdasági Címtár 1936. (p. 75. ADT)

Dombóvári Vajtermelő Központ Rt.

Dombóvár, Baross utca 15-17. Telefon: 13. Vezérigazgató: Egres Izsó.

Az Ujság 1941. Június 29. (18. évfolyam 146. szám p. 6. ADT)

A Dombóvári Vajtermelő Központ Rt. igazgatósága, felügyelőbizottsága, tisztviselői és alkalmazottai mélyen megilletődve közlik, hogy vállalatunk alapítója, Egres Izsó úr, hosszas szenvedés után június 28-án elköltözött az élők sorából.

A megboldogult fáradhatatlan munkásságával, széleskörű szaktudásával járult a vállalat felvirágoztatásához. Emlékét soha el nem múló kegyelettel megőrizzük.

Budapest, 1941. június 28.

Somogyi Hírlap 1946. január 26. (2. évfolyam 23. szám p. 1. ADT)

Leégett a dombóvári vajgyár.

Az éjszaka folyamán 11 és 12 óra között hatalmas tűz pusztított Dombóváron. Eddig még meg nem állapítható okból kifolyóan kigyulladt a vasúti pályatest közvetlen közelében fekvő vajgyár és amint értesülünk, teljesen le is égett. A tűz martaléka lett a készlet is.

A tűz következtében a Kaposvárról menetrend szerint indult személyvonat nem tudott befutni a dombóvári állomásra, hanem Attala-Csoma állomáson kellett vesztegelnie több mint egy órát. A tűz következtében a vasúti pályatest mellett lévő oszlopok is leégtek, sok a vasúti pályatestre dőlt, úgy hogy a telefonforgalomban is zavarok vannak. A helyreállítási munkálatok úgy a vasút, mint a posta részéről folyamatban vannak.

A rendőrség a tűz okának kiderítésére a vizsgálatot megindította. A kár milliárdokra rúg.

Fehérvári Kis Újság 1948. október 29. (3. évfolyam 249. szám p. 3. ADT)

Az igazgatóknak vaj volt a fején.

A dombóvári vajgyár két igazgatója hosszabb idő óta feltűnően költséges életmódban élt. Nyomozni kezdtek az üzemben és megállapították, hogy a két igazgató 247 ezer forintot sikkasztott. Mindkettőjüket őrizetbe vették.

(Forrás: Tejgazdasági Szemle 1942. június 30 (22. évfolyam 12. szám p. 94. ADT))

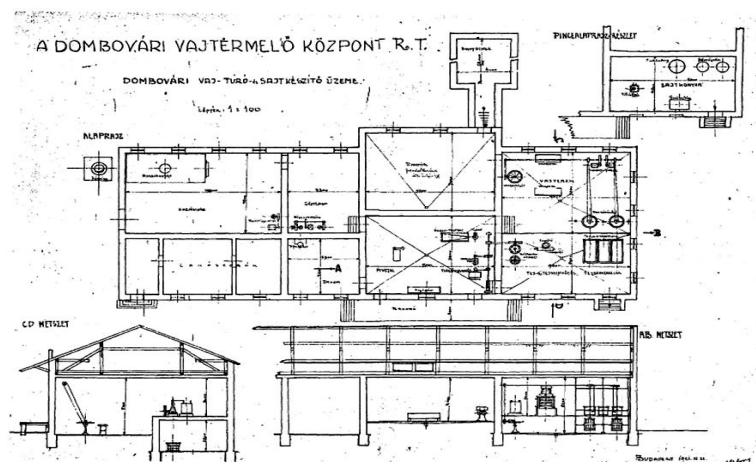
28.

Korabeli Alfa Laval szeparátor hirdetés.
(Forrás: alami.com)

(Forrás DRSzN fb. csoport)

A vajtermelő központ vaj, túró és sajtkészítő üzemének rajza.
(Forrás: DRSzN fb. csoport)

29.

(Forrás. DRSzN fb. csoport)

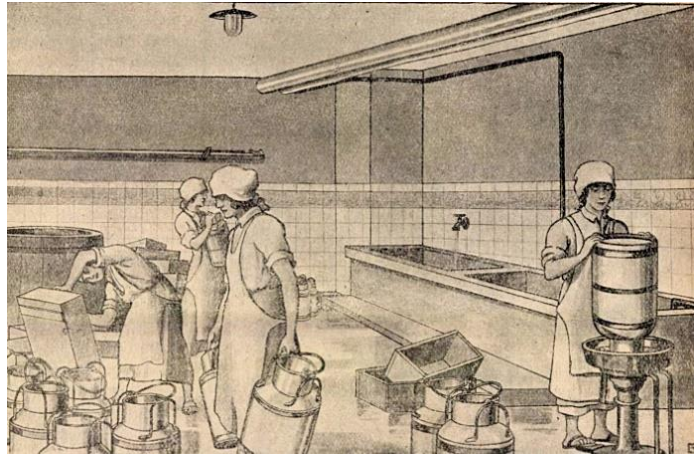
Korabeli vajkészítő eszközök.

(Forrás: Magyar Mezőgazdasági Múzeum)

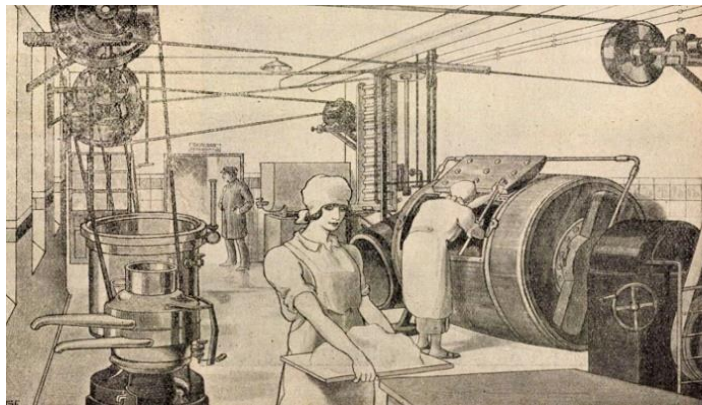

Az üzem a bezárása után.

(Forrás: DRSzN fb. csoport)

Kannamosó (illusztráció)

Vajterem (illusztráció)

(Forrás: Tejgazdasági Szemle 1926. március 15. (6. évfolyam 16. szám p. 183. ADT))

Az összeállítás nagyobb részben az Arcanum Digitális Tudománytár (ADT) oldalain fellelhető anyagokból készült.

Hivatkozások a cikkek mellett.

Külön köszönet Takács Istvánnénak és Müller Ádámnak a segítségükért.

Összeállította: Vati László Dombóvár, 2022. augusztus 19.

Az összeállítás részben vagy egészben szabadon felhasználható az összeállítóra való hivatkozás után.